

הרב משה זאב הכהן זצ"ל

ברית מילה עם כפפות

מבוא *

הרב משה זאב הכהן (תרמ"ט-תשי"ז) מחבר שו"ת **תפארת משה**, היה תלמיד חכם ליטאי שכינה כרב בארבע עירות בליטא ולטביה, לפני שהגיע לארה"ב בשנת תרפ"ד. בעקבות פניה אישית של הגאון מלומז'ה – הרב יהודה לייב גורדון, נעתר לכהן כרב קהילת **תפארת ציון** היוקרתית בשיקאגו, והתמיד בכהונתו עשרות שנים.

כתלמידים של הרב אליעזר גורדון והרב יוסף יהודה לייב (מהרי"ל) בלאך בשיבת טעלז, הוא הוסמך לרבנות. על כתב הסמיכה חתמו ארבע מגדולי הלמודנים בליטא: ראשי ישיבת טעלז המהרי"ל בלאך והגר"ח רבינוביץ (ר' חיים טעלזער), הג"ר מאיר אטלס (רבה של שאויל) והג"ר שלמה נתן קוטלר (רבה של לוטניק).

כאיש הלכה לא הסתפק בהוראה ולימוד תורה לבני קהילתו, אלא גם עמל קשה ליישם בחכמה חיי תורה והלכה בעולם האמריקאי החדש. ספריו ההלכתיים, שני הכרכים של שו"ת תפארת למשה, מלאים תשובות בנושאים מגוונים.

דוגמא לפסק הלכה בנושא **רפואי תורני**, מובאת בעמוד הבא, מתוך ספרו "תפארת למשה" חלק א. הנושא שהיה אז חדשני, הוא שאלת השימוש בכפפות סטיריליות בעת ביצוע ברית מילה, או בשפה הלכתית: דיני חציצה במילה.

* המבוא נכתב ע"י עורך אסיא.

סימן מר.

שו"ת בדין חציצה במצות מילה

שאלה

נשאלתי כאשר במדינתנו כמעט כל הנשים בהגיע עתן ללדת הן הולכות לבית החולים ושם הן מולידות את בניהן ושוהין שם אח"כ כעשרה ימים, ואם הולד הנוולד הוא זכר עושין שם הברית מילה תחת השגחת הרופאים וכמובן שנוהגים שם במצוה זו כבכל נתוח. המוהל כורך א"ע בבגדי לבן וקושר את פיו במטפחת עשויה לכך כדי שלא יוצא הרוח מפיו על מקום הנתוח מפני שזה קשה ומסוכן לולד עפ"י חוקי הרפואה, וגם מוכרח המוהל — לפי חוקי ההיגיינה — ללבוש בתי ידיים של גומי אשר בהן הוא עושה החיתוך והפריעה וכל מלאכת המילה, וע"ז נשאלתי אם יצא ידי חובת מצות מילה כשהוא עושה בדרך זה — כיון שהוא עושה הכל ע"י הפסק וחציצה של בתי ידיים.

תשובה

גרסינן בפסחים (דף נ"ו) ובסוף כריתות: ת"ר ד' צווחות צווחה העורה וכו' צווחה רביעית פתחו שערים והוציאו יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומבזה קדשי קדשים, מאי הוה עביד, הוה כריך שידאי על ידיה והוה עביד עבודה, מאי סליקא ליה, ינאי מלכא ומלכתא הוו יתבין מלכא אמר גדיא יאי, ומלכתא אמרה אימרא יאי, אמרו נשיילא ליששכר איש כפר ברקאי דכהן גדול הוא וקים ליה קדירה וכו', וקצצו את ידיה, אמר ר' יוסף בריך רחמנא דשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למטרפסיה וכו' יעו"ש. ופירש"י, כריך ידיה בשיראי וחציצה פוסלת בקדשים דבעינן ולקח הכהן שיקח בעצמו, ועוד דבזיון הוא, ולכאורה יש לדמות שאלתנו לזה המאורע כי השני טעמים האלו שייכים לא רק בעבודת קדשים כ"א גם במצוה שהרי רואין אנו דחציצה פוסלת גם במצוה וכמו שכתב הרא"ש בהלכות תפילין, דבתפילין פוסלת חציצה, וכן נפסק בשו"ע א"ח סימן כ"ז סעיף ד', לא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו לא שגא של יד ולא שגא של ראש, וכן מצינו דאסור לעשות מצוה בבזיון כמבואר בחולין (דף פ"ו): תניא אידך ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהא מצות בזווית עליו, וכיון דשייכים שני הטעמים

האמורים גם במצות כמו בקדשים ולכן י"ל כמו בקדשים שאם כרך ידיה ועביד עבודה פוסלת העבודה משום חציצה, ה"נ בברית מילה אם עשה המצוה הוו עם בתי ידיים לא יצא ידי חובת מצות מילה.

אכל אמנם דיש לדחות זה דהרי הרבה ראשונים פליגי על הרא"ש ובמסכת ערכין (דף ג' ע"ב) אמרינן: הכל חייבין בתפילין כהנים ליום וישראלים ופריך הש"ס פשיטא ומשני, כהנים איצטריך ליה סד"א הואיל וכתוב, וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך, כל דאיתיה במצוה דיד איתיה במצוה דראש והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיד דכתיב, ילבש על בשרו, שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו אימא במצוה דראש נמי לא ליחייבו קמ"ל דלא מעכבי אהרדי כדתנן תפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד וכו', יעו"ש, עכ"ל הגמרא.

ופירש"י שם וז"ל, שלא יהא דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו ותפילין על בשרו בעינן תחת בגדיו בקיבורת אצל הכתף כדאמר במנחות בהקומץ רבה דתחת בגדיו בעינן דכתיב, והיה לך לאות, ולא לאחרים לאות, עכ"ל, וכן פירשו שם התוס' בד"ה, "שלא" יעו"ש, משמע מדבריהם דמשום חציצה לא איכפת לן אם הבגד מפסיק בין בשרו לתפילין רק האיסור הוא משום דבעינן, והיה לך לאות — ולא לאחרים לאות וא"כ כשמניח על הבגד או התפילין אינם מכוסים.

ואפילו לדעת הרא"ש ופסק השו"ע דבתפילין נמי פוסלת חציצה היינו טעמא משום דכתיב, על ירך, בעינן שלא יהא דבר חוצץ בין תפילין ליד, אבל בכל המצות שלא נאמר בהן קראי לפסול בחציצה י"ל דבאמת אין חציצה פוסלת בהן.

אמנם ראיתי בשו"ת "עונג יו"ט" שאפילו בדין חציצה דתפילין הקשה על הרא"ש: מנ"ל דחציצה פוסלת בתפילין דלא מצינו דחציצה פוסלת אלא דוקא היכא דכתיב, "בשרו", כמו גבי טבילה דכתיב, "את בשרו במים" או בבגדי כהונה דכתיב, "ילבש על בשרו" אבל גבי תפילין דכתיב רק, "על ירך" מנ"ל דפוסלת חציצה, אבל כבר תרצתי קושיותיו בתשובתי "בדין

תפארת

סימן מר — ברין חציצה במצות מילה

מישה

פז

בעיני לקיחה כזו שלא תהא חציצה — לדברי מפרשים, או דבעיני לקיחה תמה — לשאר מפרשים, אבל במצות מילה דלא נאמר בה שום קרא לפסול משום חציצה או משום לקיחה תמה בודאי יוצא בכל אופן. וגם טעמא "דבזיון מצוה" ליכא הכא משום דהרי דבר זה ידוע ומפורסם דמה שלובשים הבתי ידים לא ח"ו לבנות את המצוה עושין ככה, אלא הדבר הזה נחזק עפ"י חוקי ההיגיון בכל נתוח שעושין כדי שלא להזיק ולחבל את האדם, וכשיכ הכא אצל רך הנימול בודאי צריכים להיות נוהר מאד מאד ואין חשש "בזיון מצוה" כלל וכלל, וא"כ בודאי מותר לו לעשות מצות מילה בדרך זה — בבתי ידים — ואפילו בלכתחילה.

מאמר הנ"ל נדפס ממני ב"המאור", והעיר עליו רב אחד, וזה אשר השבתי:

הנה ראיתי ב"המאור" קונטרס כ"ז, שהרב ר' דוב צוקרמן נ"י יצא להעיר על תשובתי ב"המאור" גליון כ"ז שנת תשי"ג, שמותר למול בבתי ידים כי אין חציצה במצות מילה, יע"ש. והעיר ע"ז מה"ברכי יוסף" ביו"ד סי' רע"א ס"ק ו' שמביא שם בשם מהר"ם פרובינצאל בתשובה כתי"י סי' ל"ב וז"ל: אין לכתוב ס"ת ואף לתיג תגין בבתי ידים אף שראשי אצבעות הבתי ידים חתוכים בשגם קור גדול, כי אין חבוי לס"ת, יע"ש, ובפתחי תשובה ביו"ד שם ס"ק י"ט מביא ג"כ בשם מעשה רוקח, יע"ש.

אבל באמת פליאה גדולה לי על הערתו זו, כי מלבד שהדברים אינם דומים בעצמם: כי תשובתי מדברת מצד הדין של מצות מילה, ושם מדובר מצד קדושת וכבוד ס"ת, אבל מלבד זה הלא ג"כ שם מדובר לא מצד עצם הדין, אלא מצד חומרא וזהירות יתירה בכבוד וקדושת ס"ת, וכמו שהבין הגאון בעל פ"ת שמסיק שם וז"ל: ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר, עובדא דיששכר איש כפר ברקאי ס"פ מקום שנהגו דקרי ליה התם "מחלל קדשי שמים" דהוי כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה, ופירש"י: וחציצה פוסלת בעבודה וכו', ועוד דבזיון הוא, ע"ש, עכ"ל. הרי דמביא מדיני דעבודה רק בשם זכר לדבר ולא "ראיה לדבריו", וע"כ משום דבאמת מצד עצם הדין אינו דומה אפילו כתיבת ספר תורה — דקדושה בו, לעבודות כהונה שבהן פוסלת חציצה מצד הדין, ולא כן הוא גבי כתיבת ספר תורה, אבל אף שיש לחלק ביניהם מ"מ זכר לדבר איכא על מי שרוצה ואפשר לו להחמיר עליו חומרא יתירה, ודו"ק.

חציצה בתפילין לעיל סימן כ"ח יע"ש. אבל מ"מ אפילו לדעת הרא"ש דפוסלת חציצה בתפילין מהאי קרא י"ל דדוקא בתפילין דנאמר ביה קרא אבל בשאר מצות שלא נאמר בהו קראי לפסול גם הרא"ש ס"ל דלא פוסלת בהן חציצה.

והנה בסוכה (דף ל"ז ע"א) "אמר רבה לא לינקט אינש הושענא בסודרא דבעיני לקיחה תמה וליכא, ורבא אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה", ופירש"י בהא "דלא לינקט אינש הושענא בסודרא" דהיינו — "כשנוטל לצאת בו לא יכרוך סודר שבוין כתפיו על ידו ויאחזו בו הלולב", והלכה היא כרבא שאין חשש אם כורך הסודר על ידו ואחזו בו הלולב, אי"כ לפי"ז גם בברית מילה אין חשש כשעושה המצוה ע"י בתי ידים.

אבל הרמב"ם בפ"ז הל' י"א מהל' לולב כנראה מפרש פ"י אחר בדברי הש"ס ולדידיה הפלוגתא דרבה ורבא היא כשכרך הסודר על הלולב והלכתא כרבא דיצא ידי חובתו באופן זה יע"ש, ולפי"ז אכתי לא ידיענן האין הוא הדיו כשכרך ידו בסודרא ונטל את הלולב בזה האופן, וכן בכל המצות אם עושה בדרך זה יש לחקור אם יצא ידי חובתו או לאו.

והנה הריטב"א כתב: דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב אלא טעמא משום דלא הוי לקיחה תמה וכל שהוא לנאותו בטל לגבי לולב כאלו נטל בו ממש, וכן כל שהוא טפל בידו בטל בידו כאלו נוגע ידו ממש בלולב ולאפקי כל שאינו לנאותו ואינו טפל בידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטל בכלי שאינו דרך כבוד דמפסל משום דליכא לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לא משום חציצה ממש אחינן עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כגון טבילה שהכתוב אומר "ורחץ את כל בשרו במים" ולא יהא דבר חוצץ, ובתפילין "לך לאות" ולא לאחרים לאות, וכן בכ"מ אלא ודאי כדאמרן וכו', עכ"ל, יע"ש. וכן כתב הר"ן, וא"כ לפי"ז י"ל אם להרמב"ם יצא כשכורך סודר על הלולב כש"כ שיוצא כשכרך ידו בסודרא, ואם בלולב שנאמר ביה "ולקחתם" יוצא באופן זה כש"כ במצוה שלא נאמר בה ולקחתם — וכגון מצות מילה דאנו עסוקין בה בודאי יוצא בכל אופן.

אולם בשו"ע או"ח סימן תרנ"א סעיף ז' פסק "דבין אם כרך עליו סודר ונטלו או שכרך סודר על ידו ונטלו י"א דלא יצא" וזהו לפי שיטת תוס' ביומא (דף ג"ח) ובפסחים (דף נ"ז) והמרדכי והר"י, אבל י"ל דזה דוקא בלולב משום דכתיב ביה "ולקחתם" ולכן